

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ МЕТОДІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Плетюк Людмила Михайлівна

Керівник: Олексюк Марія Петрівна

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.
м. Кременець.

Анотація. У статті вивчено та проаналізовано особливості використання практичних методів на уроках трудового навчання. Підкреслено значення практичних методів в шкільному курсі трудової підготовки учнів. Акцентовано на широкому застосуванні практичних методів на уроках трудового навчання, зокрема на використанні методу вправ на початку вивчення теми, лабораторних та практичних роботах під час закріплення умінь і навичок учнів.

Ключові слова: практичні методи, уроки трудового навчання, метод вправ, лабораторні роботи, практичні роботи.

Постановка проблеми. Вивчення особливостей використання практичних методів навчання дає можливість більш детально їх розглянути, удосконалити, доцільніше застосувати на практиці. Як відомо, процес навчання учнів складається з двох компонентів: теоретичного і практичного. Кожен з яких несе в собі велике значення для засвоєння матеріалу. Тому, щоб вміти правильно застосовувати методи навчання потрібно вивчити їх особливості використання.

Урок трудового навчання це не просто виконання учнями практичних, лабораторних робіт чи елементарних вправ. Це такий освітній процес, що дає змогу дитині почерпнути теоретичні відомості, навчитися виконувати технологічні операції та вміти використати їх на практиці – у житті. Отже, успішне поєднання методів навчання на уроках трудового навчання залежить насамперед від двостороннього процесу учня з вчителем, бажання вчитися і активно діяти. Саме використання практичних методів навчання дає змогу проаналізувати здобутті учнями знання, оцінити їх уміння і навички та допомогти в засвоєнні нових знань.

Метою уроку трудового навчання є формувати «трудова» особистість, яка зуміла б себе реалізувати у житті. Привчити дітей до самостійності, вміння аналізувати свої роботи, контролювати самостійно свої рухи та виконувати технологічні операції. Практичні методи на уроках трудового навчання використовують практично на кожному занятті.

З історії розвитку і становлення педагогічної спадщини видно що методи навчання були пов'язані з закономірностями суспільного розвитку, умовами матеріального життя суспільства. Так, наприклад в давні і середні часи дитину готували до заучування поданої інформації, а в епоху великих відкриттів – навпаки більше до наочності. Тому, згодом постала необхідність в певній класифікації методів навчання. На сьогоднішній день так і не існує єдиного ідеального розподілу методів, але є достатня кількість класифікації методів, якими користуються педагоги. Тому, щоб вчителю доцільно визначити метод навчання для проведення уроку спочатку потрібно звернутися до їх класифікації, проаналізувати кожен з методів навчання, визначитися з типом уроку, оцінити попередню підготовку учнів до уроку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття методів навчання в своїх роботах розглядали Д.І. Тихомиров, К.В. Єльніцький, С.О. Ананьєв, С.І. Перовський, Є.Я.Голант, М.О. Данилов, Б.П. Єсіпов. Неабиякий внесок в розробку методів навчання зробили Й. Песталоцці, Й. Гербарт, А. Дістервег, К.Ушинський, Я. Коменський. Дослідженням практичних методів на уроках трудового навчання займався С. О. Косилов. Класифікацію

методів навчання розробляли І. Я.Лернер, М. М. Скатін, Д.О.Лорджіпанідзе, Є. Я.Голант, Н. М. Верзілін, В. Ф. Паламарчук, В. І. Паламарчук, А.М.Алексюк, Ю.К.Бабанський. Велику увагу практичним методам навчання у своїх працях звертав А. С. Макаренко.

Постановка завдання. На основі вище згаданого можна сформулювати завдання дослідження, що полягає у вивченні та аналізі особливостей використання практичних методів на уроках трудового навчання.

Метою роботи є проаналізувати та дослідити особливості використання практичних методів на уроках трудового навчання. Визначити ефективність застосування практичних методів навчання в школі.

Виклад основного матеріалу. Успішне навчання залежить від багатьох факторів, таких як правильний підхід вчителя до учнів, доступність змісту навчального матеріалу, глибоке знання навчального матеріалу вчителем та інших. Але чи не головною умовою здобуття успіху є спосіб і засіб реалізації цілей навчального процесу. Тому, щоб досягти такої мети використовують так звані методи навчання [2].

Слово «метод» походить від двох грецьких слів: «metha» — мета, ціль і «odos» — слідувати, вести [2, с. 61]. В енциклопедичному словнику метод – це шлях до пізнання, теорія, сукупність прийомів і операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності [1 с. 358].

Поряд з теоретичними велике застосування і значення відіграють практичні методи навчання. Зі слів відомого філософа і педагога Конфуція: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію» зрозуміло, що здавна найбільша увага приділялася практичним завданням. Адже виконана самостійно учнем робота дасть більшу користь в закріпленні знань, ніж періодичне повторення теоретичного матеріалу.

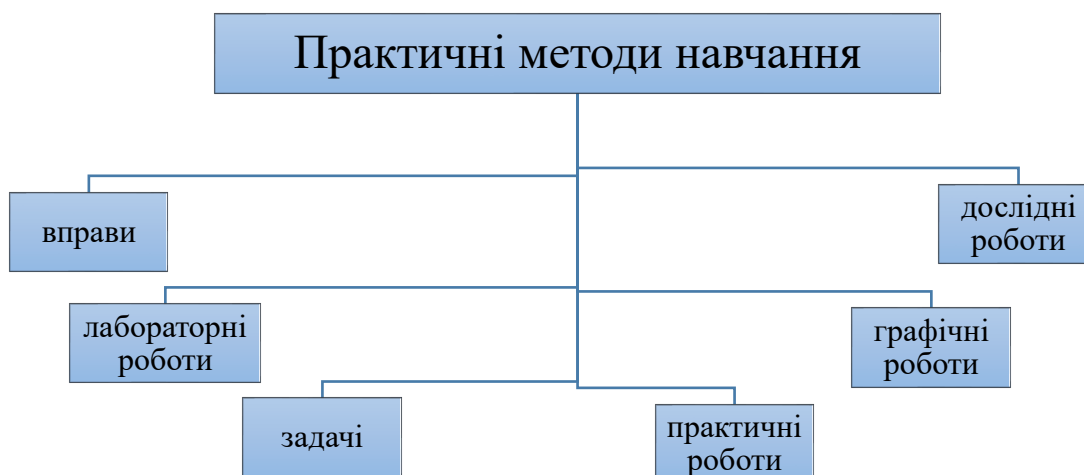
Суть практичних методів навчання полягає в тому, під час виконання практичних дій учень отримує інформацію, яку аналізує, робить висновки і засвоює необхідні знання. Особливість методу полягає в тому, що діяльність з одержання знань накладається в часі на діяльність з їх застосування, що дає важливий педагогічний ефект. Таке ґрунтування практичних методів зазнало критики за те, що полягало виключно на зовнішніх формах діяльності вчителя і учня, не враховуючи самостійну діяльність учнів [4, с.52].

Відомий український педагог А.С. Макаренко серцевиною своєї педагогічної діяльності вважав необхідним поряд з навчальною діяльністю використовувати продуктивну працю. В його педагогічній теорії і практиці велике місце посідає саме трудове виховання молоді. Він вважав, що «праця, яка не має на увазі створення цінностей, не є позитивним елементом виховання». Трудове виховання на думку Макаренка повинно містити два компоненти: любов до праці і формування трудових компетентностей. Сьогодні знову стає актуальною ідея трудового виховання, про яку в своїх працях описував А. С. Макаренко. Особливу роль застосування практичних методів навчання відіграють уроки трудового навчання, на яких ці методи мають найбільше застосування. Навчаючи учнів працювати в них розвивається технічне, практичне, логічне, творче мислення. Праця, труд завжди були основою людського життя і культури, – писав А. С. Макаренко. Фізичний труд, – стверджував він, – повинен носити творчий характер. Не любов до праці як така виховується, а вміння трудитися, вміння виконувати роботу. Тому навички праці слід виробляти, формувати з раннього дитячого віку.

Сьогодні в середній школі широко використовується метод проєктів, в якому велике застосування мають саме практичні методи навчання. Так як на усіх етапах проєктування учні повинні самостійно виконати спроектований виріб, а така діяльність не можлива без використання практичних дій. Проєктуючи об'єкт праці учень старається творчо, креативно і одночасно практично мислити опираючись на здобуті знання та вміння.

Перш за все в структурі методів навчання повинна бути єдність педагога і учнів. Тому методи навчання виражають насамперед взаємопов'язану діяльність, яка направляє учнів на досягнення поставлених освітніх цілей [3, с.41].

Практичні методи навчання передбачають застосування різних видів діяльності вчителя і учнів та потребують великої самостійної діяльності школярів. Класифікація практичних методів, які використовуються на уроках трудового навчання подана у Таблиці 1.

Одним з ефективних практичних методів навчання є вправи. На уроках трудового навчання їх використовують здебільшого після вивчення нового матеріалу для того, щоб учні отримали необхідний досвід у виконанні практичних операцій.

Вправи - це багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем і коригуванням. На уроках трудового навчання використовують різні види вправ, перелік яких подано у Таблиці 2.

Таблиця 2

Підготовчі	Надають учням підготовку до сприйняття нових знань і способів їх застосування на практиці
Вступні	Сприяють засвоєнню отриманих знань, дають можливість розрізнити споріднені поняття і дії
Пробні	Виконання початкових завдань, технологічних операцій, дають змогу застосувати засвоєні знання
Тренувальні	Дають можливість отримати учнями навички при виконанні завдань за заданими умовами (за зразками, технологічними картками, інструкціями)
Творчі	Дають можливість учням використати свої знання, уміння та навички в ситуаціях, які подібні до реальних життєвих ситуацій
Контрольні	Завдання, виконанні з метою перевірки засвоєного матеріалу

Використання методу вправ не повинно бути однотипним виконанням учнями певних дій. Тому, що це не буде приносити ніякої користі і втратить свою ефективність. При вивченні конкретної теми вправи повинні поступово ускладнюватися.

У контексті досліджуваної теми варто звернути увагу на дослідження проведені С. О. Косиловим, які показали, що учневі важко зразу оволодіти важкими операціями. І тому

потрібно доцільно використовувати різноманітні види практичних методів навчання. С. О. Косилов проводив свої дослідження на прикладі вправ, а саме, одну і ту ж операцію (піднімання вантажу) учні виконували певну кількість разів і після такого тренування «на автоматі» виконували потрібну роботу [5, с.11].

Виходячи з проведеного Косиловим дослідження можна зробити висновок, що постійне виконання конкретної вправи приносить велику користь. Якщо навести приклад – вишивання косим хрестиком, то на початку вивчення техніки вишивання діти будуть виконувати цю роботу дуже повільно, адже, їх увага буде сконцентрована на заправленні нитки, проколюванні тканини, нахилу самого хрестика. Та згодом, після багаторазового виконання цієї роботи, вишиваючи вже досить велику картину хрестиком вони не будуть заціклюватися на таких організаційних операціях. Тобто, щоб навчитися, досягнути успіху і мати практику потрібно тренуватися.

Тому дослідження показали, що вправи є дуже необхідним і важливим методом навчання для досягання успіху в певній справі. Дане дослідження дає змогу зрозуміти яким важливим є процес формування умінь і навичок на початковому етапі роботи, тоді коли формується і виробляється досвід виконання певних практичних операцій. Згодом потрібно від простішого поступово переходити до складнішого.

Ще одним із практичних методів навчання, що використовується на уроках трудового навчання є лабораторні роботи. Вони сприяють розвитку трудових умінь, умінь здобувати, аналізувати та самостійно досліджувати поставленні завдання. Під час виконання лабораторної роботи в учнів розвивається пам'ять, мислення, пізнавальний інтерес, школярі вчаться роботі в колективі.

Лабораторна робота - це один із видів самостійної обов'язкової роботи учнів, які передбачені навчальним планом. Вона сприяє реалізації міжпредметних зв'язків, принципу зв'язку теорії з практикою, розвитку інтелектуально-пізнавальної активності учнів. Основою лабораторної роботи є проведення дослідів, експериментів, виконання завдань з використанням спостережень. У процесі виконання такої роботи учні набувають навичок в користуванні тих чи інших приладів, вивчають особливості використання обладнання, порівнюють фізичні та хімічні властивості матеріалів.

Лабораторні роботи з трудового навчання поділяють на два види: класні, які виконують в умовах навчального кабінету закладу середньої освіти, та домашні, які виконують у домашніх умовах. Успіх домашньої лабораторної роботи полягає в ретельній підготовці учнів до її виконання, а також від відведеного на підготовку часу. Вчитель повинен ознайомити учнів із темою, метою та завданнями роботи та навчити дітей використовувати різну літературу, користуватися потрібними приладами та обладнанням.

За формою організації лабораторні роботи поділяють на: фронтальні, групові, індивідуальні. Під час виконання учнями фронтальної лабораторної роботи весь клас отримує однакове завдання, використовуючи однотипне обладнання, вчителю легше провести інструктаж перед роботою, надати рекомендації. Але бувають такі лабораторні роботи, коли для виконання певного завдання не вистачає однакового обладнання для всього класу, або ж весь клас досліджує певну проблему і поділяється на групи, щоб розподілити відповідні завдання дослідження між всіма учнями і в результаті отримати повністю виконану роботу. В таких випадках доцільно використати групову форму організації лабораторної роботи. Кожна група виконуватиме різне завдання, така організація має багато переваг, як наприклад, можливість врахування індивідуальних особливостей учнів, рівня їх підготовленості і навчальних досягнень, інтересів. Фронтальна та групова форма роботи буде більш ефективнішою при проведенні в класі, коли вчитель зможе поспостерігати за роботою кожного учня, визначити рівень їх теоретичних та практичних знань, оцінити роботу в колективі.

Мета індивідуальної форми організації лабораторної роботи полягає в розробці індивідуальних завдань конкретному учневі. Такі роботи доцільно використовувати для самостійного опрацювання учнями, наприклад, для домашнього завдання. Їх суть полягатиме в тому, щоб проаналізувати різні джерела, самостійно здійснити пошук і дати відповіді на

поставлені завдання, провести дослідження. Набуті учнями знання, вміння та навички під час уроків навчитися застосовувати дома. На сьогодні майже всі уроки в школі стають більш комп'ютеризовані, що значно полегшує виконання домашніх завдань учнів. Тому, для виконання лабораторних робіт можна залучити дітей до перегляду відеофільмів, прослуховування лекцій, розробці цікавих завдань.

Метод практичних робіт у школі використовують після вивчення великої теми чи розділу. За характером діяльності вони дуже близькі до лабораторних робіт, але більше сприяють формуванню практичних вмінь і навичок, які необхідні для життя учнів та засвоєння вивченого матеріалу. Інколи на уроках трудового навчання використовують такий термін як «лабораторно-практичні роботи», коли потрібно спочатку дослідити ситуацію, наприклад, визначити технологічні властивості деревини та підібрати для виготовлення виробу таку породу деревини, яка найбільше підходить тим технологічним вимогам. Основні етапи проведення практичних робіт на уроках трудового навчання подані у Таблиці 3.

Таблиця 3

1.	Організаційна частина	Перевірка готовності учнів до виконання роботи, повідомлення теоретичних відомостей, які необхідні для виконання роботи, проведення вступного інструктажу з техніки безпеки
2.	Мотивація діяльності учнів	Повідомлення практичного значення і використання виконуваної роботи, стимулювання учнів до активної роботи, демонстрація вчителем виконання певних дій
3.	Підготовка і пробна робота	Проведення інструктажу до роботи на робочих місцях, роздача інструкцій по виконанню роботи, пробне виконання учнями роботи, спостереження за виконанням інших
4.	Виконання роботи	Самостійна робота кожного учня над завданням, допомога вчителя при потребі, інструктаж з техніки безпеки під час виконання роботи
5.	Заключна частина	Аналіз і оцінка виконаної роботи

Обов'язкову і головну роль при проведенні практичної роботи відіграє інструктаж до практичної роботи. Він сприяє більш якісному виконанню роботи. Інструктаж поєднує теоретичні знання учнів з практичним застосуванням. Вдале проведення перед початком роботи інструктажу запобігає виникненню помилок при роботі, забезпечує правильне виконання технологічних операцій. Під час інструктування учнів вчитель повинен використовувати різні прийоми в залежності від специфіки практичної роботи. Доцільно поєднувати розповідь, пояснення, показ, демонстрацію відповідних рухів, виконуючи її в двох темпах: повільному і звичайному, ілюстрування, письмово-графічний інструктаж.

Висновки з проведеного дослідження. На уроках трудового навчання доцільно використовувати різноманітні методи навчання. Для того, щоб навчання учнів було ефективним потрібно вдало поєднувати в освітньому процесі методи навчання. Уроки трудового навчання будуються за таким принципом, що і вправи і лабораторно-практичні роботи мають доцільне використання. Адже, є такі теми на яких застосування одного методу не буде ефективним, або ж навпаки, недостатньо використання тільки одного методу

навчання. Тому потрібно опираючись на навчальну програму заздалегідь продумати використання методів навчання.

Практичні методи навчання відіграють важливу роль в освітньому процесі, сприяють підвищенню рівня знань учнів та ефективнішому засвоєнню різного роду інформації. Зокрема, на уроках трудового навчання ці методи навчання є дуже необхідними, тому, що мета уроків трудового навчання полягає у вихованні і навчанні учнів різного роду практичних знань, умінь і навичок. Відвідуючи уроки праці в школі учні зможуть самостійно виконувати різноманітні трудові операції. Заохочуючи дітей до роботи, до виконання різноманітних вправ, лабораторних і практичних робіт вчитель трудового навчання разом з освітнім процесом здійснює і профорієнтаційну роботу. Уроки трудового навчання будуть спрямовувати учнів на правильний вибір професії в майбутньому.

Використання практичних методів навчання стане підґрунтям для майбутнього життя учнів. Адже, всі випускники шкіл стануть сімейними людьми, і будуть мати потребу в фінансовому забезпеченні. А, отже, повинні будуть працювати, тобто використовувати і застосовувати практичні форми роботи. І це стосується навіть тих, хто надає перевагу розумовій, а не фізичній роботі.

Практичні методи навчання, а саме вправи, лабораторні і практичні роботи на сьогодні мають широке застосування в школі і є дуже актуальними.

Перелік використаної літератури

1. Аверинцева С. С. 1. Философский энциклопедический словарь / Аверинцева., 1989. 815 с.
2. Максименко В. П. Дидактика: курс лекцій: Навч. посіб / В. П. Максименко. – Хмельницький: ХмЦНП, 2013. 222 с..
3. Бабанский Ю. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. Бабанський., – М.: Просвещение, 1985. 208 с.
4. Каменєва Т.М. Теоретичні основи навчання: Навчально-методичний посібник / Т. М. Каменєва. – К.: МНУЦ, 2018. 282 с
5. Топилко Н. Я. Професійно-прикладна фізична підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів швейного виробничого навчання: метод, посіб / Н. Я. Топилко - Л.: в-во "Центр Європи", 2010. 60 с.

УДК 378.013:6

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ТРУДОВОМУ НАВЧАННІ

Лаврушко Тетяна Володимирівна
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
м. Полтава

Анотація. У статті розглядається понятійний аспект компетентності школярів в освітній галузі «Технології». Аналізуються шляхи оволодіння учнями в процесі технологічної підготовки життєвими компетенціями за основними змістовими лініями цієї освітньої галузі, умови реалізації допрофільної підготовки школярів основної школи.

Ключові слова: технологічна компетентність, трудове навчання, профільне навчання.

Поняття «компетентність» виступає одним з результуючих компонентів технологічної підготовки школярів. Велика енциклопедія Кирила і Мефодія визначає компетентність як